

INCIPIT EPISTOLA CLEMENTIS AD IACOBUM FRATREM DOMINI.

6v

Clemens Iacobo domino episcopo episcoporum, regenti Hebraeorum sanctam
ecclesiam Hierosolimis, sed et omnes ecclesias quae ubique dei providentia
fundatae sunt, cum presbyteris et diaconibus et ceteris omnibus fratribus, pax tibi
5 sit semper.

1

Notum tibi facio, domine, quia Simon Petrus, qui verae fidei merito et integrae
praedicationis obtentu fundamentum esse ecclesiae definitus est, qua de causa
etiam domini ore cognominatus est Petrus, qui fuit primitiae electio domini
apostolorum primus, cui et primo deus pater filium revelavit, cui et Christus
10 competenter beatitudinem contulit, qui et vocatus est et electus et conviva domini
et comes effectus, tamquam bonus et probatissimus discipulus, qui occidentis
obscuriorem mundi plagam velut omnium potentior illuminare praeceptus est,
quique et integre potuit implere praeceptum – sed quousque sermonem protraham
refugiens indicare quod triste est, quod quidem necesse est, licet tarde proferre?
15 Hic denique ipse Petrus, qui pro immensa caritate, quam erga omnes homines
gerebat, palam eum omni fiducia adversante etiam tyranno, totius mundi bonum
praedicare non destitit et regem omnium saeculorum per orbem terrae usque ad
ipsius Romanae urbis huius notitiam, ut etiam ipsa salvaretur invexit, hic,
inquam, pro pietate patiendi volens praesentem vitam finivit.

20 In ipsis autem diebus, quibus vitae finem sibi imminere praesensit, in conventu
fratrum positus appraehensa manu mea repente consurgens in auribus totius
ecclesiae haec protulit verba: Audite me, fratres et conservi mei, quoniam, ut
edoctus sum ab eo, qui misit me, domino et magistro meo Iesu Christo, dies
mortis meae instat. Clementem hunc episcopum vobis ordino, cui soli meae
25 praedicationis et doctrinae cathedram trado, qui mihi ab initio usque in finem
comes in omnibus fuit, et per hoc veritatem totius meae praedicationis agnovit,
qui in omnibus temptationibus meis socius exstitit fideliter perseverans, quem in
praeteritis expertus sum deum colentem, homines diligentem, castum, discendi
studiis deditum, sobrium, benignum, iustum, patientem, scientem ferre
30 nonnullorum etiam ex his, qui in verbo dei instituuntur, iniurias. Propter quod ipsi
trado a domino mihi traditam potestatem ligandi et solvendi, ut de omnibus,
quibuscumque decreverit in terris, hoc decretum sit et in caelis. Ligabit enim,
quod oportet ligari, et solvet, quod expedit solvi, tamquam qui ad liquidum
ecclesiae regulam noverit. Ipsum ergo audite scientes, quia quicumque
35 contristaverit doctorem veritatis, peccat in Christum et patrem omnium exacerbat
deum, propter quod et vita carebit. Ipsum autem, qui praeest ceteris, oportet
medici vicem agere et non ferae bestiae furore commoveri.

7r

Haec eo dicente ego procidens ad pedes eius rogabam excusans me et
declinans honorem cathedrae vel potestatem. At ille respondens: Pro hoc, inquit,
40 ne me rogaveris, hoc enim fieri statutum est mihi, et eo magis, quo excusas quia
haec cathedra eum, qui cupit eam et audacter expetit, non requirit, sed ornatum
moribus et in verbis eruditum. Quod si esset alius melior, si quis mihi alius
adiutor tam sedulus adstitisset, si quis tam plene doctrinae meae rationem
cepisset, sed et ecclesiasticas dispositiones a me tam plene didicisset, habens
45 alium talem, non te cogere bonum opus suscipere nolentem. Superfluum est
ergo alium quaerere, cum primitias eorum, qui ex gentibus per me salvantur, et

praecipue huius urbis te primum obtulerim deo. Sed et aliud intuere, quia, si periculum peccati times suscipere refugiens ecclesiae gubernacula, certus esto, quia amplius peccas, qui populum dei velut in fluctibus positum et periclitantem, cum possis iuvare, subterfugis tui tantummodo habens considerationem et non, quod in commune omnibus expedit, providens. Sed certus esto, quod necesse est te suscipere omne periculum, quia nec ego pro salute omnium obsecrando cessabo. Quanto ergo mihi citius acieveris, tanto me citius laboris et tristitiae meae merore relevabis. Novi etiam hoc, o Clemens, quod tibi tedia et molestias, pericula etiam et opprobria ineruditi vulgi indocibilisque conciliem quae tu tamen, scio, quod constanter et fortiter feres respiciens ad illam spem, quae tibi apud deum patientiae praeparat coronam. Sed et illud cupio te mecum iusta ratione perspicere, quando maxima opera tua indiget Christus. Nunc, cum inimicus adversus sponsam eius commovet bellum, an in futuro tempore, quando iam Christus post victoriam triumphabit nec ultra ullius opera indigebit? Quis non etiam parvi sensus intellegat, quod istud est temporis, in quo operam tuam Christus requirit? Tota igitur mente in praesenti necessitate praebe operam tuam, et auxilium in proeliis exhibe regi optimo remunerationes magnificas post victoriam reddituro. Libenter ergo suscipe episcopatus officium eo maxime, quo ecclesiasticas dispositiones a me probabiliter didicisti, ut salus eorum, qui per nos confugerunt ad deum, nequaquam vacillet.

Verumtamen et breviter te de ipsius dispensationis ordine coram omnibus commonere necessarium duxi. Te quidem oportet irrepraehensibiliter vivere et summo studio niti, ut omnes vitae huius occupationes abicias, ne fideiussor exsistas, ne advocatus litium fias, neve in ulla aliqua occupatione prorsus inveniariis mundialis negotii occasione perplexus. Neque enim iudicem aut cognitorem saecularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus, uti ne praefocatus praesentibus hominum curis non possis verbo dei vacare et secundum veritatis regulam discernere bonos a malis. Ista namque opera, quae tibi minus congruere superius exposuimus, exhibeant sibi invicem discentes, id est laici, et te nemo occupet ab his studiis, per quae salus omnibus datur. Sicut enim tibi impietatis crimen est, neglectis verbi studiis sollicitudines suscipere saeculares, ita unicuique laicorum peccatum est, nisi invicem sibi, etiam in his, quae ad communis vitae usum pertinent, operam fideliter dederint. Te vero securum facere et his, quibus debes, vacantem, omnes communiter elaborent. Quod si forte a semetipsis hoc laici non intellegunt, per diaconos edocendi sunt, ut tibi solius ecclesiae sollicitudines derelinquant, quo ipsam, ut dignum est, dispensare sufficias, et veritatis verbo abundantius et studiosius deservire. Si enim mundialibus curis fueris occupatus et teipsum decipies et eos, qui te audiunt. Non enim poteris, quae ad salutem pertinent, plenius singulis quibusque distinguere, et ex eo fit, ut et tu, tamquam qui non docueris, quae ad salutem hominum pertinent, deponaris, et discipuli per ignorantiam pereant. Idcirco tu quidem ad hoc solum vacato, ut opportune et sine intermissione doceas verbum dei, per quod salutem consequi possint. Illi vero cum tanta reverentia tua verba suscipiant, tamquam qui sciant legatum te et praeconem esse veritatis, et quodcumque ligaveris super terram, esse ligatum et in caelo, et quodcumque solveris, etiam ibi esse

48 times] timens 55 indocibilisque] indocibilis quae before correction conciliem] concilium *after correction* 69 abicias] *corrected from* obicias 76 Sicut] *marginal rubric*: quod sicut crimen est negligere episcopo verbum praedicationes ita saecularium neglerere communem utilitatem 77 neglectis] *corrected from* ne lectis 84 eos] *corrected from* eo 88 vacato] *corrected*

solvendum. Quoniam quidem et tu, ut dixi, quae oportet, ligabis, et, quae expedit, solves, et ad te quidem, qui praees, ista sint monita, et his similia.

AD PRESBYTEROS VERO SINT ISTA: Ante omnia, ut pudicitiam studentes
 95 adolescentes nuptiis iungant, quo calorem ferventis aetatis coniugali lege
 praeveniant, sed ne in provectoribus quidem curam habere huiusmodi neglegant,
 quia in multis, etiam cum senuerit corpus, concupiscentia viget. Ne forte ergo
 fornicationis labes occasione accepta tamquam venenum pessimum serpat in
 vobis, cavere et antevenire necessarium est, ne quod in vobis adulterii occultum
 100 caleseat incendium. Et quid in omnibus peccatis adulterio gravius? Secundum
 namque in poenis obtinet locum, quoniam quidem primum illi habent, qui
 aberrant a deo, etiam si sobrie vixerint. Propter quod vos, o presbyteri, ecclesiam
 excolite et adornate sponsam Christi ad pudicitiam, sponsam autem dico omnem
 ecclesiae congregationem. Quae si pudica fuerit inventa ab sponso suo,
 105 ingentibus ab eo donis et muneribus honorabitur et vos velut ministri sponsae et
 amici sponsi ingenti gaudio et laetitia perfruemini. Si vero sponsa haec reperta
 fuerit commaculata peccatis, ipsa quidem tamquam indigna tradetur regalibus
 thoris, vos autem poenam dabit, si forte per vestram negligentiam vel desidiam
 obrepserit contagio saeva peccati. Idcirco igitur ante omnia sobrietatis et
 110 pudicitiae sollicitudinem gerite. Valde enim apud deum grave crimen ducitur
 fornicatio, cuius species sunt quidem plures, sicut vobis et ipse Clemens
 diligenter exponet. Verumtamen prima species adulterii est virum propria uxore
 solummodo non esse contentum, et mulierem non proprio tantum servare se viro.
 Si ergo castus fuerit quis, potest et humanus et misericors fieri, per quod et ipse
 115 aeternam a deo misericordiam consequatur. Sane sicut adulterii venenum cunctis
 malis perniciosius est, ita amor fraternus et caritas totius boni fastigium tenet. Et
 ideo diligite omnes fratres vestros et cum religione ac misericordia respicite ad
 omnes, orfanis exhibete vosmetipsos parentes, viduis virorum curam impendite
 cum omni castitate, quae necessaria sunt, praebentes, iuniores tamen viduas
 120 nuptiis copulate. His, qui ignorant artificia, exquirite honestas aliquas occasiones,
 quibus victum necessarium quaerant. Artificibus vero opera praevideate, debilibus
 misericordiam facite. Scio autem haec omnia facturos vos, si caritatem prae
 ceteris et ante omnia in vestro corde figatis. Cuius caritatis et recipiendae et
 habendae maximum erit fomentum, si frequenter inter vosmetipsos communem
 125 cibum vestrum mensamque faciatis, et in quantum unusquisque praevalet,
 crebrius panes ac sales suos cum suis fratribus sumat. Per haec enim praecipue
 caritas comparatur et causa totius boni in huiusmodi communione consistit. Ubi
 autem pax et bonitas, ibi et salus, propter quod communes facite cibos vestros
 cum his, qui secundum deum fratres sunt, quia per haec temporalia officia pacis
 130 et caritatis fructibus gaudia aeterna merebimini. Multo autem sollicitius
 esurientes reficite et sitientibus potum date, nudis vestimentum, aegros visitate et
 eos, qui in carcere sunt, prout possibile est, iuvate, peregrinos satis prompte in
 domibus vestris suscipite, et ne omnia nunc singillatim dicam, omne bonum ipsa
 per se, si in vobis fuerit, caritas facere vos docebit, sicut et e contrario eos, qui a
 135 salute alieni sunt, omne malum facere odium docet. Si qui ex fratribus negotia
 habent inter se, apud cognitores saeculi non iudicentur, sed apud presbyteros
 ecclesiae, quicquid illud est, dirimatur. Et omnimodo oboediant statutis eorum.
 Super omnia autem avaritiam fugite, quae homines occasione praesentis lucri ab

95 iungant] *corrected from* iugant quo] *corrected from* quod 96 provectoribus] *corrected from* provecto-
 ribus 107 indigna] *vel non added in margin* 118 vosmetipsos] *corrected from* metipsos 121 opera]
 operam 127 comparatur] *corrected from* cumparatur 129 quia] *corrected from* qui

aeternis separat bonis. Pondera, mensuras, stateras pro locis quibusque
 aequissima custodite, deposita fideliter restituite. Quae omnia et, si qua sunt his 140
 similia, ita demum sollicitate et diligenter implebitis, si futurum dei iudicium sine
 intermissione in vestro corde volvatis. Quis enim peccare poterit, si semper ante
 oculos suos dei iudicium ponat? Quod in fine mundi certum est agitandum, ut
 tandem, qui bene in hac vita egerunt, consequantur reposita bona, peccatores
 autem, ut consequantur praeparatas poenas, de quibus ita futurum dubitare 145
 omnino non possumus. Si quidem haec omnia ita esse ventura verus nobis
 propheta praedixerit. Unde et vos, qui estis veri prophetae discipuli, abicite a
 cordibus vestris ante omnia discordias et animorum dissensiones, ex quibus omne
 opus malum procedit. Benignitatem et simplicitatem tota mente servate. Quod si
 forte alicuius cor vel livor vel infidelitas vel aliquod malum, ex his, quae superius 150
 8r memoravimus, latenter irrepserit, non erubescat, qui animae suae curam gerit,
 confiteri haec huic, qui praeest, ut ab ipso per verbum dei et consilium salubre
 curetur, quo possit fide integra et operibus bonis poenas aeterni ignis effugere et
 ad perpetua vitae praemia pervenire.

DE MINISTERIO DIACONORUM ET QUALES DEBENT ESSE DIACONI 155

Diaconi vero ecclesiae tamquam oculi sint episcopi oberrantes et
 circumlustrantes cum verecundia actus totius ecclesiae et perscrutantes
 diligentius, si quidem videant vicinum fieri praecipitio et proximum esse peccato,
 ut referant haec ad episcopum et commoneri ab eo possit is, qui in praecipitium
 lapsurus est, uti revocetur et non corruat in peccatum. Neglegentiores quoque et 160
 eos, qui rarius ad audiendum verbum dei accedunt nec sollicitate ad episcopi
 tractatum conveniunt, ipsi commoneant et hortentur. Si enim assidui sint ad
 audiendum, non solum vitae aeternae ex salubri commonitione capiunt lucra,
 verum et quaecumque illae sunt tristitiae vel merores, quae ex praesentis vitae
 necessitatibus et cladibus temporum veniunt, quaecumque sermonibus suis in 165
 corde velut iacula defixa circumferunt, abiciuntur omnia praedicatione veritatis
 vitae aeternae doctrina et eruditione purgata. Alioquin si multo tempore auditum
 subtrahant a verbo dei et remaneant in cultu vitiorum, sine dubio spinis erunt ac
 sentibus occupati. Et quid aliud nisi ad ignem talis haec terra praeparabitur? De
 his ergo, ut diximus, diaconis cura sit. Sed eos, qui secundum carnem aegrotant, 170
 sollicitate perquirant et plebi, si forte plebs ignorat, indicent de his, ut et ipsi
 visitent eos et, quae necessaria sunt, praebeant eis cum conscientia eius, qui
 praeest. Quod tamen etiam si clam fecerint, non peccabunt. Sed et de peregrinis
 similiter episcopo suggerant refovendis et cetera his similia, quae ad cultum
 ecclesiae et disciplinam eius pertinent, diaconis cura sit. 175

Qui catecizant, id est, qui verbo instituunt incipientes, primo oportet, ut ipsi
 instructi sint. De anima enim agitur hominum, et oportet eum, qui docet et instruit
 animas rudes, esse talem, ut pro ingenio discentium semetipsum possit aptare et
 verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo ipse adprime esse 180
 eruditus et doctus, irrepraehensibilis, maturus, inpavidus, sicut ipsi probabitis fore
 Clementem hunc post me. Multum est autem, si ego nunc de singulis, quae
 unusquisque habere debeat, prosequar, verumtamen illud est, quod prae ceteris ab
 omnibus vobis cupio in commune servari, ut concordiam teneatis, per quod solum

150 malum] corrected from ma 153 quo] corrected from qui 158 si quidem] interlinear vel si
 quem 167 purgata] interlinear vel purgatur 170 diaconis] corrected from diaconi 179 adprime] in mar-
 gin: precipue

185 potestis portum quietis intrare et civitatem regis summi, quae pax nominatur habitare.

190 Similis namque est omnis ecclesiae status navi magnae, quae per undosum pelagus diversis e locis et regionibus viros portat ad unam potentis regni urbem properare cupientes. Sit ergo navis huius dominus ipse omnipotens, gubernator vero sit Christus. Tum deinde proretae officium episcopus impleat, presbyteri nautarum, diaconi dispensatorum locum teneant, hi, qui cathecizant nautologis conferantur epibatis autem totius fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoque mare hic mundus habeatur, ventorum vero varietates et turbinum diversis temptationibus conferantur, persecutiones, tribulationes et pericula fluctibus exequentur, terreni vero spiritus, qui vel de torrentibus vel de vallibus spirant, 195 pseudoprophetarum et seductorum seu pravae doctrinae verba ducantur, promunctoria vero et loca confragosa hi, qui in potestatibus saeculi sunt iudices et pericula minantur ac mortes, bithalassa vero loca, quae duplicibus undae fallacis aestibus verberantur, dubiis mente et de repromissionum veritate nutantibus conferantur atque his, qui irrationabili fidem nostram ratione discutunt, 200 hypocritae vero et dolosi pyratis similes habeantur. Iam vero rapidus vertex et tartarea carybdis et saxis illisa naufragia ac mortiferae submersiones, quid aliud aestimanda sunt quam peccata? Restat igitur, ut haec navis cursu prospero tuta possit portum desideratae urbis intrare, ita deo precem fundere convenit, ut navigantes mereantur audiri. Audiri autem a deo ita demum merebitur quis, si 205 orationes ipsae bonis moribus et bonis operibus adiuventur. Sed ante omnia cum quiete et silentio epibatae, id est laici, et in suis unusquisque resideant locis, ne forte per inquietudinem et inconditos inutilesque discursus, si passim vagari coeperint vel ab officio suo nautas impediunt vel in alterum latus per inquietudinem eorum navis pressa demergatur. Nautologi de mercedibus commoneant et nihil omnino, quod ad diligentiam vel ad disciplinam pertinet, diaconi neglegant, presbyteri velut nautae aptent singula ad instructionem navis diligenter et instruant, quae in suo tempore requirenda sunt. Episcopus, tamquam 210 proreta, vigilanter et sollicite gubernatoris verba custodiat Christi. Salvator dominus, gubernator ecclesiae suae, diligatur ab omnibus et ipsius solius praeceptis ac iussis credat et oboediat omnis ecclesia. Deo quoque indesinenter supplicetur a cunctis de prosperitate ventorum, ut navigantes omnem tribulationem et omne periculum superent, tamquam in mare profundum mundi istius et vitae humanae pelagus navigantes, in quo esuriendum sit et sitiendum, nuditatem quoque ferendam, morbos etiam corporis et aegritudines tolerandas, 220 insuper et hominum insidias ac dolos saepe laborandum, quippe qui dispergendos se nonnumquam noverint, sed aliquando etiam congregandos, vomitus quoque et sugillationes ferendas, cum ex confusione peccatorum et reiectione criminum, velut male congregati in visceribus fellis iactura facienda est, et abicienda prorsus e corde omnis intrinsecus, quae latet amaritudo peccati, si qua forte ex desideriiis 225 iniquis velut ex cibis noxiis congregata est, quam utique, cum evomuerit quis et

8v

187 urbem] corrected from orbem 189 proretae] in margin: magistri navis 190 cathecizant] in margin: Gl. qui instruunt 191 conferantur] corrected from conferuntur epibatis] in margin: Supervenientibus 194 exequentur] corrected from exsequentur 196 promunctoria] corrected from promunctoria 197 bithalassa] in margin: Ubi duo maria coniunguntur 200 pyratis] corrected from pirati; in margin: latrones marini 201 carybdis] in margin: Vorago maris 206 et²] expunged by a later hand 207 inutilesque] corrected from inutiles qui 215 ecclesia] ecclesia 220 insidias] interlinear vel insidiis dolos] interlinear vel dolis 222 sugillationes] in margin: Gla. strangulationes

abiecerit, ingentis aegritudinis liberabitur morbo, si tamen post vomitum, quae ad
 sanitatem pertinent, sumat. Verumtamen scitote cuncti, quod supra omnes vos
 laboret episcopus, quia unusquisque vestrum suum proprium fert laborem, ille
 vero et suum et singulorum. Propter quod, o Clemens, tamquam qui omnibus
 praeesse te noveris, singulos, prout potueris, iuva et singulos releva, qui et
 singulorum onus ac sollicitudinem portas. Unde et ego nunc hanc tibi iniungens
 dispensationem, et scio, quia accipio gratiam, magis quam praesto. Sed esto
 confidens et fortiter ferens certus, quia laboris tui meritum recipies, cum ad
 portum quietis incolumem hanc provexeris navim, ubi mercedes et praemia pro
 omnium salute suscipies, si hic pro omnium incolumitate vigilaveris. Itaque si te
 multi e fratribus propter rigorem iustitiae odio habuerint, ex hoc quidem non
 laederis, sed ex huiusmodi odiis amor tibi conciliabitur dei. Et ideo satage
 magis et refuge, ne lauderis ab iniquis et ne a pessime agentibus diligaris, sed
 potius propter iustitiae dispensationem et aequissimam regulam disciplinae a
 Christo collaudari merearis.

Haec cum dixisset et his similia quamplurima, rursus respiciens ad populum
 dixit: Sed et vos, carissimi fratres et conservi mei, huic, qui praesidet vobis ad
 veritatem docendam, in omnibus oboedite scientes, quod, si quis hunc
 contristaverit, Christum, qui ei docendi credidit cathedram, non recipit, tamquam
 et qui Christum non suscepit, nec deum patrem suscepisse iudicabitur. Et ideo
 nec ipse suscipietur in regno caelorum. Propter quod satis agite ad omnem
 collectam et congregationem semper convenire, ut non velut negligentibus et
 desides a iudice Christo condemnemini. Convenientes vero semper ad
 Clementem date omnes operam pro ipso sentire et summo studio favorem
 vestrum erga ipsum dependere scientes, quia propter singulos vos ipsi magis soli
 infestat inimicus et in ipso maiora suscitatur bella. Oportet ergo vos summo studio
 niti, ut omni erga illum vinculo amoris innexi plenissimo erga eum inhaereatis
 affectu. Sed et vos quoque ipsi unanimes in omni concordia perdurate, quo
 facilius etiam illi oboedire omnes pariter consensu et unanimitate possitis. Propter
 quod et vos salutem consequi et ille possit obtemperantibus sibi vobis promptius
 impositi honoris pondus evehere. Quaedam etiam ex vobis ipsis intellegere
 debeatis, si qua sunt, quae ipse propter insidias hominum malorum non potest
 evidentius et manifestius proloqui, verbi gratia, si inimicus est alicui pro actibus
 suis, vos nolite exspectare, ut ipse vobis dicat: Cum illo nolite amici esse, sed
 prudenter observare debetis et voluntati eius absque communicatione
 obsecundare et avertere vos ab eo, cum ipsum sentitis aversum, sed nec loqui his,
 quibus ipse non loquitur, ut unusquisque, qui in culpa est, dum cupit omnium
 vestrum amicitias ferre, festinet citius reconciliare ei, qui omnibus praest, et per
 hoc redeat ad salutem, cum oboedire coeperit monitis praesidentis. Si vero quis
 amicus fuerit his, quibus ipse amicus non est, et locutus fuerit cum his, quibus
 ipse non loquitur, unus est et ipse ex illis, qui exterminare ecclesiam dei volunt, et
 cum corpore vobiscum esse videatur, mente et animo contra vos est, et multo est
 nequior hostis hic quam illi, qui foris sunt et evidenter inimici sunt. Hic enim per
 amicitiarum speciem, quae inimica sunt, gerit et ecclesiam dispergit ac vastat.

9r Et cum haec dixisset, in medio coram omnibus manus mihi imposuit et in
 cathedra sua ingenti verecundia fatigatum sedere me compulit. Cumque sedissem,

226 ingentis] corrected from ingentes 229 et¹] corrected from ad 232 et] erased 234 navim] corrected
 from navem 242 qui] corrected from quippe 253 quo] corrected from Quod 261 aversum] corrected to
 adversum 267 videatur] corrected from videantur

haec ad me rursum locutus est: Deprecor te, Clemens, coram omnibus, qui
 praesentes sunt, ut postea quam, sicut naturale debitum est, vitae praesentis finem
 fecero, Iacobo fratri domini descripta breviter vel quae ad initium fidei tuae
 275 expectant, vel etiam quos ante fidem animos gesseris, sed et qualiter mihi ab
 initio usque ad finem comes itineris et actuum fueris, quaeque per singulas
 civitates me disputante sollicitus auditor exceperis, quique in praedicationibus
 meis vel verbum fuerit ordo vel actuum, sed et qui me finis in hac urbe reppererit,
 sicut dixi, omnia, quam potes, breviter comprae-hensa ad ipsum te destinare non
 280 pigeat. Nec verearis, ne forte multum de meo exitu contristandus sit, cum me id
 pro pietate sustinere non ambigat. Erit autem ei grande solatium, si didicerit,
 quod post me non imperitus aliquis aut indoctus atque ignorans divini verbi
 ministerium, ecclesiastici ordinis disciplinam vel doctrinae regulam nesciens
 susceperit cathedram meam. Scit enim, quia, si indoctus istius officium doctoris
 285 accipiat, sine dubio discipuli et auditores ignorantiae tenebris involuti in interitum
 demergentur.

Unde et ego, mi domine Iacobe, cum haec ab eo praecepta susceperim, necesse
 habui implere, quod iusserat, indicans tibi et de ipsis simul et de illis breviter
 comprae-hendens, quae per singulas quasque urbes digrediens aut in
 290 praedicationis sermone protulerit aut in gestorum virtute perfecit, quamvis tibi
 de his plurima iam et plenius ante descripta ipso iubente transmiserim sub eo
 titulo, quem ipse praecepit affigi, id est Clementis itinerarium, non praedicationes
 Petri. Sed et nunc exponere iam, quae praecepit, domino opem ferente incipiam.

Paenitemini, inquit, et veram *agite poenitentiam*. Omnes ergo homines, qui 2
 295 christiano censentur vocabulo, patrem et filium et spiritum sanctum, unum deum
 et dominum veraciter credere et confiteri, eumque toto corde et tota mente et tota
 virtute diligere et proximos suos tamquam semetipsos docibilesque qui usque ad
 perfectam doctrinam ad haec perficienda summopere oportet. *Fides* enim et
 dilectio totius *bonitatis est fundamentum*. Sine fide autem placere deo nemo
 300 poterit.

Christo itaque resurgente et ascendente in caelum, misso sancto spiritu, collata 3
 apostolis scientia linguarum, adhuc in uno positi, symbolum, quod fidelis nunc
 tenet ecclesia, unusquisque, quod sensit, dicendo condiderunt, ut discedentes ab
 invicem hanc regulam per omnes gentes praedicarent. Summam est ergo totius
 305 fidei catholicae recensentes, in qua et integritas credulitatis ostenditur et unius dei
 omnipotentis, id est sanctae trinitatis aequalitas declaratur et mysterium
 incarnationis filii dei, qui pro salute humani generis a patre de caelo descendens
 de virgine nasci dignatus est, quoquo ordine vel quando pertulerit, quomodo
 sepultus surrexerit et in carne ipsa caelos ascenderit ad dexteramque patris
 310 con-sederit et iudex venturus sit, ac qualiter remissionem peccatorum sacro
 baptismate renatis contulerit, et resurrectionem humani generis in eadem carne in
 vitam aeternam futuram sic docuerunt. Symbolum enim graece, latine collatio
 dicitur, quia hoc praedicti sancti apostoli inter se per spiritum sanctum salubriter,
 ut dictum est, condiderunt. Dicitur et indicium, quod per hoc, qui recte crediderit,
 315 indicatur. Ergo cunctis credentibus, quae continentur in praefato symbolo, salus
 animarum et vita perpetua bonis actibus praeparatur. Ergo quod in primordio
 eiusdem symboli praepinitur: Credo in deum patrem omnipotentem, praeclarum

280 Nec] *corrected from Ne* 281 pro pietate] *corrected from proprietate* 292 affigi] *corrected from*
 adfigi praedicationes] *corrected from dicationes* 298 perficienda] *added* 303 sensit] *corrected from*
 sentit 312 Symbolum] *in margin: De symbolo collatio] corrected from conlatio* 313 quia] *added*

fidei testimonium et fundamentum in prima fronte monstratur, quia salvus esse poterit, qui recte crediderit. Credere enim oportet accedentem ad deum, quoniam corde creditur ad iustitiam et ore confessio fit ad salutem. Unde ait propheta: Credidi, propter quod locutus sum. Et illud: Iustus ex fide vivit. Et: Nisi credideritis, non intellegitis. Ergo in rebus humanis nullum opus incipitur, nisi labor omnis ad effectum venire credatur, unde credendum est in deum, a quo tam praesens vita quam futura tribuatur. Deus autem appellatio est substantiae sempiternae sive timoris divini, igitur deus sine principio, sine fine, simplex, incorporeus et incompraehensibilis. Patrem autem, cum audis, agnosce, quod habeat filium veraciter genitum, sicut possessor dicitur, qui aliquid possidet, et dominus, qui habet, cui dominetur. Deus ergo pater secreti sacramenti vocabulum est, cuius vere filius verbum et speculum et character et imago vivens patris viventis, in omnibus coaequalis. Nec quaeratur, quomodo genuit filium, quod et angeli nesciunt, prophetis incognitum est. Unde illud dictum est: Generationem eius quis enarrabit? Quam secretam originem cum proprio filio novit ipse solus, qui genuit. Nec a nobis deus discutiendus est, sed credendus, qui in nobis ipsis nescimus, quod sapimus, quomodo sapientia, ingenium aut intellectus consilium aut mens nostra generat verbum. Sed sufficit nosse, quia lux genuit splendorem, sicut ait propheta: In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te. Et illud: Hic deus noster et non reputabitur alter ad eum. Et post: In terra visus est et inter homines conversatus est.

4 Diligere ergo deum unumquemque ex toto corde et ex tota anima, ut praefixum est, et ex tota fortitudine oportet et proximum tamquam semetipsum, respondente domino cuidam scribarum ac dicente: Primum omnium mandatum est: Audi, Israel, dominus deus tuus deus unus est, et diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota mente tua et ex tota virtute tua, hoc est primum mandatum. Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tamquam temetipsum. Maius horum aliud mandatum non est. Quod maius est omnibus holocaustomatibus et sacrificiis, unde et in veteri testamento scriptum habetur: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Et dominus ait: Omnia quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter.

5 Quibus utrisque mandatis, per unum malicia compescitur et per aliud benignitas propagatur, ut, ne malum quis inferat, sed bonum impendat. Primum, ut caveat laedere, secundum, praestare. Si enim fratrem, quem vides, non diligis, deum, quem non vides, quomodo potes diligere? Sic ergo docet nos exercere curam nostram, ut non dimittamus curam vestram et sic diligere nos, ne neglegatur dilectio proximi, quia dei dilectio morti comparatur, dicente sapientia: Valida est dilectio ut mors. Idcirco, quia, sicut mors violenter separat animam a corpore, ita dilectio dei violenter separat hominem a mundano et carnali amore. Qui enim, dominus inquit, diligit me, mandata mea servabit. Nam, qui dei praecepta contemnit, deum non diligit, unde scriptum est: Nolite vos putare, ut maneatis in dilectione mea, si non servaveritis praecepta mea. Neque enim regem diligimus, si odio leges eius habemus. Neque enim ex toto corde poterit ille deum diligere, qui noscitur in proximi corrumpere dilectionem, quia per dilectionem proximi pervenitur ad caritatem Christi, quoniam, ut praelibatum est, his duobus praeceptis tota lex pendet et prophetae.

365 Docibiles ergo, qui perfecte docti non sunt, ad haec peragenda oportet omnes 6
 esse, ut et ipsi docti sint, et alios prudenter instruere et perfecte possint docere,
 iuxta Danielelem prophetam, qui ait: Populus autem sciens deum suum obtinebit et
 faciet, et docti in populo docebunt plurimos. Omnes docibiles, ut etiam dictum
 est, qui docti sunt, esse oportet. Sed sacerdotes doctiores ceteris populis necesse
 fore docebat, quia si caecus caeco ducatum praebet, ambo in foveam cadunt,
 370 sacerdotes vero sal terrae et mundi lumen docens praeceptis in splendore operum
 patrem glorificare deum, de quibus dominus ait: Beati estis, cum maledixerint
 vobis et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mentientes
 propter me. Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Sic
 enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos. Vos estis sal terrae. Quod si
 375 sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras et
 conculcetur ab omnibus. Non potest civitas abscondi supra montem posita, neque
 accendunt lucernam et ponunt eam sub modio, sed supra candelabrum, ut luceat
 omnibus, qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant
 bona vestra opera et glorificent patrem vestrum, qui est in caelis.

380 Episcopos autem per singulas civitates, quibus ille non miserat, perdoctos et 7
 prudentes ut serpentes simplicesque sicut columbas iuxta domini praeceptionem
 nobis mittere praecepit. Quod etiam facere inchoavimus et domino opem ferente
 facturi sumus. Vos autem per vestras dioceses episcopos sacrate et mittite, quia
 nos ad alias partes, quod idem iussit, agere curabimus. Aliquos vero ad Gallias
 385 Hispaniasque mittimus, et quosdam ad Germaniam et Italiam atque ad reliquas
 gentes dirigere cupimus. Ubi autem ferociores et rebelliores gentes fore
 cognoverimus, illuc dirigere sapientiores et austeriores necesse habemus, qui
 cotidie non cessent divina seminare semina et multos Christo lucrare et ad rectam
 fidem et viam veritatis perducere, ut plures manipulos domino valeant
 390 praesentare.

In illis vero civitatibus, in quibus olim apud ethnicos primi flamines eorum 8
 atque primi legis doctores erant, episcoporum primates poni vel patriarchas, qui
 reliquorum episcoporum iudicia et maiora, quoties necesse foret, negotia in fide 10r
 395 agitarent, et secundum domini voluntatem, sicut sancti constituerunt apostoli, ita
 ut, ne quis iniuste periclitaretur, definirent. In illis autem civitatibus, in quibus
 dudum apud praedictos erant archiflamines, quos tamen minores tenebant quam
 memoratos primates, archiepiscopos institui praecepit, qui non tamen primatum,
 sed archiepiscoporum fruerentur nomine.

Episcoporum quoque iudicia, ut superius memoratum est, et maiora 9
 400 ecclesiarum negotia, si ipsi reclamaverint, aut aliquem timorem aut istos vel alios
 suspectos habuerint, ad iam dictos primates vel patriarchas, ne aliquis nocenter
 periret, transferre perdocuit.

In singulis vero reliquis civitatibus singulos et non binos vel ternos aut plures 10
 405 episcopos constitui praecepit, qui non primatum aut archiepiscoporum aut
 metropolitanorum nomine, quia matres civitatum non tenent, sed episcoporum
 tantum vocabulo potirentur, quoniam nec inter ipsos apostolos par institutio fuit,
 sed unus omnibus praefuit. Hoc tamen praevidendum instituit, ne in villis aut

364–365 ad ... sint] *added in margin* 372 vobis] *corrected from vosbis* 373 copiosa] *corrected from*
 copoosa 385 reliquas] *corrected from reliquos* 387 austeriores] *in margin: duriores* 391 flamines] *in*
margin: sacerdotes 398 fruerentur] *corrected from fuerentur* 400 aut²] *aut in (in expunged)*

castellis vel modicis civitatibus instituerentur episcopi, ne vile eorum nomen fieret.

- 11 Episcopus ergo vicem apostolorum gerere dominum docuisse dicebat, et reliquorum discipulorum vicem tenere presbyteros debere insinuabat. Et si quis aliquem ex his scandalizaret, gravissimam sibi poenam inferre debere praedicabat. Cunctos se invicem diligere et adiuvere debere et neminem ab adiutorio fratris se subtrahere instruebat. Homicidas vero et adulteros ac cunctos criminalibus nexibus alligatos, et qui eis coaequales non erant, ab eorum vexatione et accusatione docente domino prohibebat, et non nisi a coaequalibus aliquid sibi inferre debere docebat, quia discipulum super magistrum esse aut ullam ei iniuriam inferre nullatenus debere oportet. Infames namque omnes et quos primates leges saeculi non suscipiunt, sed et laicos ab eorum accusatione et vexatione semper repellere debere rogabat, et cunctos sibi subditos esse praecipiebat. Cunctorum sacerdotum vitam superiorem sanctioremque ac discretam a saecularibus et laicis hominibus esse et spiritales atque sacerdotes super carnales ac laicos semper constituere et fore debere docebat, quoniam pro minimo nobis esse debet, ut a talibus arguamur et iudicemur vel ab humano die. Maiores vero a minoribus nec accusari nec iudicari ullatenus posse dicebat, quoniam non solum hoc divinas, sed et leges saeculi inhibere docebat. Omnes ergo legum divinarum libenter violatores et sacrarum institutionum voluntarie perturbatores ecclesiastica indignos regula et sancta communione iudicabat. 410 415 420 425
- 12 Operatores vero earundem eisque oboedientes utrarumque ac ceterarum bonarum dignos esse dicebat, unde et prophetas in testimonium sumebat: Audite, caeli, et auribus percipe, terra, quoniam dominus locutus est: Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me, cognovit bos possessorem suum et asinus praesepae domini sui, Israel non cognovit me, populus meus non intellexit. Vae genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis. Dereliquerunt dominum, blasphemaverunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Super quo percutiam vos ultra addentes praevaricationem? Omne caput languidum et omne cor merens, a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas, vulnus et livor et plaga tumens, non est circumligata nec curata medicamine neque fota oleo. Terra vestra deserta, civitates vestrae igne succensae, regionem vestram coram vobis alieni devorant et desolabitur sicut in vastitate hostili et derelinquetur. Vae, inquit, qui dicitis bonum malum et malum bonum, ponentes tenebras lucem et lucem tenebras, ponentes amarum in dulce et dulce in amarum. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et nobiles eius interierunt fame et multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatavit infernus animam suam et aperuit os suum absque ullo termino et descendunt fortes eius et populus eius et sublimes gloriosique eius ad eum. Et incurvabitur homo et humiliabitur vir et oculi sublimium deprimentur. Exaltabitur dominus in iudicio et deus sanctus sanctificabitur in iustitia. 430 435 440 445
- 13 Carnales spiritualibus resistere prohibebat, et de his, qui cervices suas contra magistros et seniores suos erigebant in exemplum dicebat: Detracta est ad inferos superbia tua, cecidit cadaver tuum, subter te sternetur tineam et operimentum tuum vermes. Quomodo cecidisti de caelo, Lucifer, qui mane oriebaris, corruisti in terram, qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo: In caelum conscendam 450

414 ac] corrected from a 416 a¹] corrected from ab 419 leges] added: vel legis 427 sacrarum] corrected from sacrum 442 in] added 445 aperuit] corrected from operuit 447 oculi] corrected

455 super astra dei et exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus
 aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. 10v
 Verumtamen ad infernum detraheris, in profundum laci. Qui te viderint, ad te
 inclinabuntur teque prospicient: Numquid iste est vir, qui conturbavit terram, qui
 concussit regna, qui posuit orbem desertum et urbes eius destruxit, vinctis eius
 non aperuit carcerem?

460 Ebrietatem oppido prohibebat et ebriosos corpore et animo mortuos esse 14
 praedicabat, de quibus et in exemplum aiebat: Vae, qui consurgitis mane ad
 ebrietatem sectandam et potandum usque ad vesperam, ut vino aestuetis. Cythara
 et lyra et tympanum et tibia et vinum in conviviis vestris, et opus domini non
 respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Et iterum: Vae, qui potentes estis
 465 ad bibendum vinum et viri fortes ad miscendam ebrietatem, qui iustificatis
 impium pro muneribus et iustitiam iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut devorat
 stipulam lingua ignis et calor flammae exurit, sic radix eorum quasi favilla erit et
 germen eorum ut pulvis ascendet. Abiecerunt enim legem domini exercituum, et
 eloquium sancti Israel blasphemaverunt. Ideo iratus est furor domini in populo
 470 suo, et extendit manum suam super eum et percussit eum, et conturbati sunt
 montes, et facta sunt morticina eorum quasi stercus in medio platearum. In
 omnibus his non est aversus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

Nullum enim presbyterum in alicuius episcopi parrochia aliquid agere debere 15
 absque eius permissu docebat, cunctos presbyteros propriis episcopis in omnibus
 475 absque mora oboedientes instituyente domino esse debere docebat. Nullum enim
 aliena concupiscere aut praesumere eorum, sed unumquemque suis sibi
 commissis contentos esse docebat. Neminem etiam alicui aliquid facere, nisi,
 quod sibi vellet fieri, instruebat.

Sanctam ergo ecclesiam immaculatam omnes servare debere evangelizabat, 16
 480 cuius claves episcopos esse dicebat. Ipsi enim habent potestatem claudere caelum
 et aperire portas eius, quia claves caeli facti sunt. Amovere autem eos neminem
 debere docebat, quia oculi domini sunt, et qui eos tangit, tangit pupillam oculi
 eius. Et quantae poenae dignus sit, qui eos scandalizat, ipsum dominum docuisse
 dicebat, ubi ait: Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt,
 485 expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius et demergatur in profundum
 maris. Vae mundo ab scandalis, necesse est enim, ut veniant scandala;
 verumtamen vae homini illi, per quem scandalum venit. Si autem manus tua vel
 pes tuus scandalizat te, abscede eum et proice abs te. Bonum tibi est ad vitam
 ingredi debilem vel claudum, quam duas manus vel duos pedes habentem mitti in
 490 ignem aeternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum et proice abs te.
 Bonum tibi est unum oculum habentem in vitam intrare, quam duos oculos
 habentem mitti in gehennam ignis. Videte, ne contemnatis unum ex his pusillis.
 Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo,
 et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo. Iterum dico vobis,
 495 quia, si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcumque
 petierint, fiet illis a patre meo, qui in caelis est. Ubi enim sunt duo vel tres
 congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

454 dei] celi *added interlinearly* 472 extenta] *corrected from exta* 474 permissu] *corrected from per-*
 missum 481 facti] *corrected from factae* 487 tua] *added* 493 erunt ... caelo] *added* 494 quaecumque]
corrected from quodcumque

17 Et iterum per prophetam loquitur dicens: Expavit, inquit, caelum super hoc et horruit amplius vehementer, dicit dominus: O intolerabilem malignitatem, o linguam iniquitatem loquentem contra deum et mentem in altitudinem cornu extollentem. Et iterum: Impone, homo, tuae linguae ostium et seram, cessa cornu in altitudinem extollens et loquens iniquitatem adversus deum et proximum tuum. Quousque insultas patienti Christo et fratribus? Sic autem peccantes in fratres et percutientes eorum infirmam conscientiam in Christum graviter peccatis et rei iudicio effecti infames efficiemini et iuste repellemini. Et iterum per prophetam loquitur dicens: Vos autem sacerdotes domini vocabimini ministri dei nostri, dicetur vobis: Fortitudinem gentium comedetis et in gloriam eorum superbietis pro confusione vestra duplici et rubore laudabunt partem eorum, propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, laetitia sempiterna erit eis, quia ego dominus diligens iudicium et odio habens rapinam in holocaustum, et dabo opus eorum in veritate et foedus perpetuum feriam eis. Et sciatur in gentibus semen eorum et germen eorum in medio populorum. Omnes, qui viderint eos, cognoscent eos, quia isti sunt semen, cui benedixit dominus: Gaudens gaudebo in domino et exultabit anima mea in deo meo, quia induit me vestimento salutis et indumento iustitiae circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona et quasi sponsam ornatam munilibus suis. Sicut enim terra profert germen suum et sicut hortus semen suum germinat, sic dominus deus germinat iustitiam et laudem coram universis gentibus.

18 Eos autem a solo domino iudicandos aut removendos et non ab aliis esse dicebat, quia sui sunt et non alterius. Et quis est, qui alterius iudicet servum? Nam si ista non patiuntur homines, nec deus deorum et dominus dominantium haec ullatenus patitur. Unde et prophetas sibi testes esse dicebat, per quos dominus loquitur dicens: Ecce excoxi te, sed non quasi argentum, elegi te in camino paupertatis, propter me faciam, ut non blasphemem, et gloriam meam alteri non dabo. Audi me, Iacob et Israel, quem ego voco. Ego ipse, ego primus et ego novissimus, manus quoque mea fundavit terram et dextera mea mensa est caelos. Ego vocabo eos, et stabunt simul. Me insulae exspectabunt et brachium meum sustinebunt. Salus autem mea in sempiternum erit et iustitia mea non deficiet. Audite me, qui scitis iustum populum, lex mea in corde eorum. Nolite timere obprobria hominum, et blasphemias eorum, ne metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis, et sicut lanam, sic devorabit eos tinea. Salus autem mea in sempiternum erit et iustitia mea in generatione generationum. Et iterum: Abscondita est via mea a domino, et a deo meo iudicium meum transivit. Numquid nescis aut non audisti? Deus sempiternus, dominus, qui creavit terminos terrae, non deficiet neque laborabit, nec est investigatio sapientiae eius. Qui dat lasso virtutem et his, qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat. Deficient pueri et laborabunt, et iuvenes in infirmitate cadent. Qui autem sperant in domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilae, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient. Transeant ad me insulae, et gentes mutent fortitudinem, accedant et tunc loquantur, simul ad iudicium propinquemus. Hos autem, qui eos vexant aut amovere vel damnare nituntur, ipsum dominum per prophetam damnare et usque ad satisfactionem eorum et ecclesiae damnatos esse docebat, ubi ait: Talia elegerunt in viis suis, et in abominationibus suis anima eorum delectata est, unde et ego eligam illusiones

500 linguam] corrected to lingua 508 rubore] corrected from robore 516 ornatam] ornata 517 laudem] copied twice; first instance expunged by a later hand 531 vermis] corrected from vermaes tinea] corrected from detinea

545 eorum et damnationem adducam eis, quia locutus sum eis et non audierunt
 feceruntque malum in oculis meis, et, quae nolui, elegerunt. Audite verbum
 domini, qui tremetis ad verbum eius. Dixerunt fratres vestri odientes vos et
 abicientes propter nomen meum: Glorificetur dominus, et videbimur in laetitia
 vestra, ipsi autem confundentur. Non enim laborabunt frustra in conturbatione
 550 praesules mei, quia semen benedictionum domini est. Antequam clament, ego
 exaudiam, et adhuc illis loquentibus ego audiam. Ad glorificandum se et divina
 mandata seminanda et evangelizanda eos dominus elegit, et non, ut prohibeantur
 aut perturbentur, aiebat, quoniam, qui eos laedit, eum laedit, cuius legatione
 555 annuntiare rogabat. Opera eorum bona coram hominibus monstrare et
 conscientiam bonam coram deo habere insinuabat. Omnes principes terrae et
 cunctos homines eis oboedire et capita sua submittere eorumque adiutores
 exsistere praecipiebat, ut omnes pariter fideles et cooperatores legis dei
 monstrarentur, ne de eis dicatur: Confundentur et erubescant omnes, qui pugnant
 560 adversum te, et erunt, quasi non sint, et peribunt viri, qui contradicunt tibi.
 Quaeres eos et non invenies viros rebelles tuos. Erunt, quasi non sint, et veluti
 consumptio hominis bellantis adversum te.

Omnes ergo, qui eis contraeunt, ita damnatos et infames usque ad 19
 satisfactionem monstrabat, et nisi converterentur, a liminibus ecclesiae alienos
 565 esse praecipiebat. Homicidiorum vero genera tria esse dicebat et poenam eorum
 parilem fore docebat. Sicut enim homicidas interfectores fratrum, ita et
 detractores eorum eosque odientes homicidas esse manifestabat, quia et, qui
 occidit, et, qui odit fratrem suum, et, qui detrahit, pariter homicidae esse
 monstrantur.

570 Omnes enim a carnalibus desideriis, quae militant adversus animam, abstinere 20
 et bonam eorum conversationem ac innocentem omnibus monstrare rogabat. Ex
 corde enim cunctos attentius invicem diligere insinuabat et veram fraternitatem
 inter se habere docebat. Cotidiana enim illius praedicatio inter cetera divina haec
 erat, mandata, quam in eius exemplum etiam tibi, frater carissime, significare
 575 curavi. Bonorum, inquit, operum inter cetera semina ac negotia sunt, quantum
 unusquisque sapit et potest totis intimi cordis, ut praelibatum est, visceribus deum
 diligere et proximum velut seipsum. Abnegare seipsum sibi, ut Iesum Christum
 dominum nostrum sequatur, et nihil eius amori praeponere, veritatem corde et ore
 proferre debere et totam spem suam semper deo committere instruebat, actus
 580 vitae suae omni hora custodire et in omni loco deum se respicere firmiter scire,
 cogitationes malas cordi suo advenientes mox ad Christum allidere et
 sacerdotibus domini manifestare, os suum a malo vel pravo eloquio custodire et 11v
 verba vana aut mendacia non loqui, quia os, quod mentitur, occidit animam,
 verba divina libenter audire et sacerdotibus suis obtemperare atque oboedientes
 585 esse docebat. Praedicationi et orationi ac lectioni frequenter incumbere et
 elemosynas veras perficere, desideria carnis non perficere, sed propriam frangere
 voluntatem, boni aliquid in se, cum viderit, deo applicet, non sibi, et malum a se
 factum cognoscat et sibi reputet. Multum loqui non amare, sed custodire labia
 590 vitam aeternam omni concupiscentia desiderare, non occidere, non adulterare,

565 Homicidiorum] rubric in margin: De tribus generibus homicidiorum 568 et qui detrahit] ad-
 ded 573 Cotidiana] rubric in margin: De cotidiana praedicatione sancti petri 584 audire] corrected from
 audite

non furtum facere, non rem proximi concupiscere, non falsum testimonium dicere, sed omnes homines honorare, corpus custodire, vanas et caducas non amplecti delicias, ieiunium et vigiliis sanctas amare, pauperes recreare, nudos vestire, mortuos sepelire et diligere eorum exsequias peragere, pro eisque orare et elemosynas dare, dolentes consolari et suis bonis refovere et a malis actibus se alienum facere; non esse superbum, non vinolentum nec multum edacem, non somnolentum, non pigrum, non murmuratorem nec detractorem, quia, qui detrahit, non solum se, sed multos alios occidit, iram non perficere nec iracundiae tempus reservare, dolum in corde non tenere nec pacem falsam dare, caritatem non derelinquere, nec iurare, ne forte periurium, quod absit, fiat, malum pro malo non reddere, nec iniuriam facere, sed factam patienter sufferre, inimicos diligere, maledicentes se non remaledicere, sed magis benedicere et persecutionem pro iustitia sustinere, castitatem amare, et nullum odio habere, quia, qui odit fratrem suum, homicida est, elationem fugere, zelum malum non habere, invidiam non exercere, nec contentionem amare, cum discordantibus ante solis occasum in pacem redire, et de dei misericordia numquam desperare, seniores venerari et iuniores diligere, episcopos sacerdotes suos ac cunctos reliquos ecclesiae ministros atque omnem plebem sibi commissam verba et mandata divina instruere et amare, hosque omnes eorum episcopos tota animi virtute diligere ut oculos suos, quia oculi sunt illorum, eorum praeceptis in omnibus oboedire, etiam si ipsi aliter, quod absit, agant, memores scilicet illius dominici praecepti: Quae dicunt, facite, quae autem faciunt, facere nolite.

21 Ipsi autem episcopi, si exorbitaverint, ab istis non sunt repraesentandi vel arguendi, sed portandi, nisi in fide erraverint. Hi ergo super hos sunt, non illi super istos, quoniam maior a minore nec argui nec iudicari potest. Nullus se extollat erga doctores ac magistros suos, quia discipulus super magistrum nec esse debet nec potest.

22 Nullus velit dici sanctus, antequam sit, sed prius sit, quod verius dicatur. Praecepta domini doctorumque ac magistrorum factis cotidie adimplere et in Christi nomine pro inimicis orare oportet. Oboedientia enim et humiliatio, quae magistris agitur, domino exhibetur. Timor domini delectabitur cor et dabit laetitiam et gaudium in longitudinem dierum. Timenti domino bene erit in extremis et in die defunctionis suae benedicetur. Vae dissolutis corde, qui non credunt deo et resistunt mandatis eius et inoboedientes ac contumaces sunt his, qui eius legatione funguntur, et ideo non proteguntur ab eo. Vae his, qui perdiderunt sustinentiam, qui dereliquerunt vias rectas et diverterunt in vias pravas, et quid facient, cum inspicere coeperit dominus? Qui timent dominum, inquirent, quae beneplacita sunt illi, et qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius. Qui timent dominum, praeparabunt corda sua et in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Qui timent dominum, custodiunt mandata illius et patientiam habebunt usque ad inspectionem illius dicentes: Si poenitentiam non egerimus, incidemus in manus dei et non in manus hominum, secundum enim magnitudinem illius, sic et misericordia ipsius cum ipsa est.

23 Venite, inquit, filii audite me, timorem domini docebo vos. Currite, dum lumen vitae habetis, ne tenebrae mortis vos compraesentiant. Omnis, qui vult vitam et cupit videre dies bonos, prohibeat linguam suam a malo, et labia eius, ne

606 misericordia] *corrected from* misericordiam 613 exorbitaverint] *corrected from* orbitaverint 621 domini] *added* 625 proteguntur] *corrected from* protegantur 631 inspectionem] *corrected from* inconspiccionem

loquantur dolum, divertat a malo et faciat bonum, inquirat pacem et persequatur eam, quia oculi domini super iustos et aures eius in preces eorum, vultus autem domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Propterea nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus, sed laetamini in domino et exultate, iusti, et gloriamini, omnes recti corde, quia multi veniunt ab oriente et occidente dicente domino ac a septentrione atque meridie, et recumbent cum Abraham et Isaac et Iacob. Propter quod deprecor te, frater carissime, ut doceas attentius hunc praedicationis ordinem et absolutionum dies, ut salventur animae hominum, quae occulta dei virtute, quem debeant diligere, priusquam doceantur, agnoscant. Operum vero ratio arbitrio uniuscuiusque permittitur, et hoc ipsorum est proprium desiderium vero habere erga doctorem veritatis, hoc a patre caelesti donatum est, sed salus in eo est, ut voluntatem eius, cuius amorem et desiderium deo largiente conceperis, facias, ne dicatur ille sermo eius ad nos, quem idem dixit: Quid autem dicitis me: domine, domine, et non facitis, quae dico? Est ergo proprii muneris, ut sit unusquisque, prout dominus noster dederit, perfectus in ecclesia mittensque semina divina, ut de nobis non praedictus sermo, sed ille dicatur, quem alibi dominus dixit noster: Ideo, inquit, omnis scribe doctus in regno caelorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera. Nullus ergo, inquit, impediatur ordinem aut locum occupet irrationabiliter, vel temporum permutet vices, sed primo, quae sit iustitia eius, quae voluntas requiramus, ut bonis operibus ac dei gratia repleamur. Deus enim his, qui recte sentiunt et bona agunt, praesto est, quoniam his manifestat se ipsum. Nam si quis velit, antequam actus suos emendet, de his requirere, quae non potest invenire, stulta et inefficax erit huiuscemodi inquisitio. Tempus enim breve est, et iudicium gestorum causa agitur, non quaestionum. Ideoque ante omnia hoc quaeramus, quid nos aut qualiter agere oporteat, ut aeternam vitam consequi mereamur. Nam si exiguum hoc vitae tempus per inanes occupemus et inutiles quaestiones, inanes sine dubio et vacui ab operibus bonis pergemus ad deum, ubi iudicium operum nostrorum fiet. Unaquaeque etenim res suum tempus habet et locum. Operum hic locus, hoc tempus est, meritorum saeculum futurum. Curratur igitur per viam mandatorum domini, et ab eorum praeceptorum domini institutis et spiritus sancti doctrina non recedatur. Quapropter praeparanda sunt corda nostra ac corpora et sanctae mandatorum eius suorumque episcoporum atque praedicatorum oboedientiae militatura, ut suae gratiae iubeat vobis auxilium ministrare, et fugientes gehennae poenam ad vitam valeant omnes pervenire aeternam.

Haec itaque, frater carissime Iacobe, ab ore sancti Petri iubentis accepi, tibi, ut optabas, insinuare studui, ut servare omnia immaculata praecipias, quia ecclesiastica non oportet neglegenter, sed diligenter expleri negotia. Haec ergo praecepta nemo credat absque sui periculo neglegere vel dissimulare, quia iudicio dei ignis aeterni tormenta sustinebit, qui ecclesiastica decreta neglexerit. Qui vero te audierit, ut iusserit minister Christi Iesu, gloriam accipiet, qui autem te non audierit immo loquentem dominum per te, ipse sibi damnationem accipiet. Currendum ergo et attendendum est nobis omnibus, quod in perpetuum expedit, ut Christi passionibus per patientiam participemus atque regni eius mereamur esse consortes. Amen.